Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNE PRAVOBRANILKE
JULIANE KOKOTT,
predstavljeni 15. maja 2014[1]

**Zadeva C-318/13**

**X(Predlog za sprejetje predhodne odločbe,**

ki ga je vložilo Korkein hallinto-okeus (Finska))

„Direktiva 79/7/EGS — Enako obravnavanje moških in žensk v zadevah socialne varnosti — Člen 4(1) — Nezgodno zavarovanje delavcev — Nacionalno pravo — Pavšalna odškodnina za trajne posledice zaradi poškodbe pri delu — Določanje višine pravice do dajatev — Različna višina prejemkov moških in žensk zaradi različne statistično pričakovane življenjske dobe glede na spol — Odgovornost države članice — Dovolj resna kršitev prava Unije“

## I – Uvod

1. Znano je, da imajo ženske statistično daljšo pričakovano življenjsko dobo od moških. Vendar ali naj bi moški samo zato, brez konkretne presoje posameznega primera, prejemali nižje prejemke od žensk, če se z nezgodnim zavarovanjem delavcev, ki določa pavšalno enkratno odškodnino, zagotavlja odškodnino zaradi zdravstvenih težav, ki trajajo vse življenje?

2. To vprašanje je bistvo obravnavane zadeve. Sodišču daje priložnost, da v skladu s sodbo „Test-Achats“[2] v kontekstu širšega dejanskega stanja s področja zavarovalnega prava konkretizira svojo sodno prakso glede enakega obravnavanja moških in žensk kot načela prava Unije.

3. V obravnavanem primeru je treba preučiti, prvič, ali to načelo nasprotuje nacionalnim predpisom, ki se pri določanju višine zavarovalnine opirajo na merila, ki temeljijo na statistično različni pričakovani življenjski dobi moških in žensk. Drugič, v primeru, da bi se izkazalo, da je nacionalno pravo v nasprotju s pravom Unije, se postavlja vprašanje odgovornosti države članice, in tretjič, vprašanje časovne omejitve učinkov sodbe.

1 — Jezik izvirnika: nemščina.

2 — Sodba Association belge des Consommateurs Test-Achats in drugi (C-236/09, EU:C:2011:100).

## II – Pravni okvir

### A – *Pravo Unije*

#### 1. Direktiva 79/7[3]

4. V skladu s členom 3 Direktive 79/7 se ta direktiva med drugim uporablja za zakonske sisteme, ki zagotavljajo varstvo pred invalidnostjo, nesrečami pri delu in poklicnimi boleznimi.

5. Člen 4 Direktive 79/7 določa:

„1. Načelo enakega obravnavanja pomeni, da ni nobene diskriminacije na podlagi spola, bodisi posredne ali neposredne, […] in zlasti glede:

— […]

— […]

— izračunavanja dajatev, […], in pogojev, ki urejajo trajanje in obdržanje upravičenosti do dajatev.

2. Načelo enakega obravnavanja ne vpliva na določbe, ki se nanašajo na varstvo žensk na podlagi materinstva.“

#### 2. Direktiva 2004/113[4]

6. Preden je bil člen 5(2) Direktive 2004/113 razglašen za neveljaven,[5] je ta določba pod določenimi pogoji dovoljevala neenako obravnavanje na podlagi spola na naslednji način:

„Ne glede na odstavek 1 se lahko države članice odločijo do 21. decembra 2007 dovoliti sorazmerne razlike v premijah in dajatvah oseb, kadar se spol, na podlagi ustreznih in točnih aktuarskih in statističnih podatkov, uporablja kot odločilni faktor pri oceni tveganja. […]“

#### 3. Direktiva 2006/54[6]

7. Člen 5 Direktive 2006/54, naslovljen „Prepoved diskriminacije“, za poklicne sisteme socialne varnosti določa:[7]

„Brez poseganja v člen 4[[8]] v poklicnih sistemih socialne varnosti ne sme biti nobene neposredne ali posredne diskriminacije zaradi spola, zlasti glede:

[…]

3 — Direktiva Sveta 79/7/EGS z dne 19. decembra 1978 o postopnem izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zadevah socialne varnosti (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 1, str. 215).

4 — Direktiva Sveta 2004/113/ES z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi (UL L 373, str. 37).

5 — Sodba Association belge des Consommateurs Test-Achats in drugi (C-236/09, EU:C:2011:100).

6 — Direktiva 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (preoblikovano) (UL L 204, str. 23).

7 — V skladu s členom 2(1)(f) Direktive 2006/54 sem spadajo sistemi, „ki jih ne ureja Direktiva 79/7 […] in katerih namen je delavcem, bodisi zaposlenim bodisi samozaposlenim, v delovni organizaciji ali skupini delovnih organizacij, v gospodarski dejavnosti, v poklicnem sektorju ali skupini sektorjev zagotoviti pravice, ki dopolnjujejo pravice iz obveznega sistema socialne varnosti ali jih nadomeščajo, […]“.

8 — Ta določba konkretizira načelo enakega plačila.

(c) izračunavanja prejemkov, […], ter pogojev v zvezi s trajanjem in ohranitvijo upravičenosti do prejemkov.

[…]“

8. Člen 9(1) Direktive 2006/54 določa:

„Določbe v nasprotju z načelom enakega obravnavanja so tiste, ki neposredno ali posredno temeljijo na spolu, in sicer pri:

[…]

(h) določanju različnih ravni pravic, razen kolikor so nujne zaradi upoštevanja aktuarskih faktorjev za izračune, ki se razlikujejo glede na spol pri shemah z vnaprej določenimi prispevki; pri naložbenih shemah z vnaprej določenimi prejemki so nekateri elementi lahko različni, kadar ob izvajanju financiranja sheme različni zneski izhajajo iz uporabe aktuarskih faktorjev glede na spol;

[…]“

B – *Nacionalno pravo*

9. Finski delodajalci imajo v skladu z navedbami finske vlade zakonsko obveznost, da svoje delavce zavarujejo pri zasebnih zavarovalnih družbah za primer trajnih zdravstvenih posledic zaradi poškodb pri delu.

10. Ob nastanku zavarovalnega primera se zavarovalni prejemki izplačujejo bodisi v obliki periodičnih izplačil ali v obliki pavšalne odškodnine (v nadaljevanju: odškodnina za poškodbe pri delu). Pri manjših škodah se odškodnina obvezno izplačuje v obliki pavšalnega enkratnega plačila.[9]

11. Višina te pavšalne odškodnine je odvisna od povprečne pričakovane življenjske dobe oškodovanca. Pri tem je po eni strani odločilna njegova starost, po drugi pa spol oškodovanca za prognozo preostale pričakovane življenjske dobe. Ker je pričakovana življenjska doba moških statistično krajša, prejmejo torej ženske na podlagi finskega prava v sicer primerljivih položajih višjo odškodnino od moških.

## III – Dejansko stanje postopka v glavni stvari in vprašanji za predhodno odločanje

12. Gospodu X je pristojni nosilec zavarovanja leta 2005 za poškodbo pri delu, ki jo je utrpel leta 1991, priznal odškodnino za poškodbo pri delu v obliki enkratnega pavšalnega zneska. Ženska bi v sicer primerljivem položaju zgolj zaradi njenega spola in statistično daljše pričakovane življenjske dobe prejela 278,89 EUR več od gospoda X.[10]

13. Tožbo gospoda X, s katero je zahteval, da je treba tudi njegovo odškodnino za poškodbo pri delu izračunati v skladu z ugodnejšimi merili, ki bi se uporabila za žensko, je leta 2008 socialno sodišče, ki je v tej zadevi odločalo na zadnji stopnji, pravnomočno zavrnilo.

9 — V trenutku obravnavane poškodbe pri delu so bili merodajni zlasti členi 14 (192/1987), 18a (526/1981) in 18b (1642/1992) Tapaturmavakuutuslaki (608/1948) (v nadaljevanju: zakon o nezgodnem zavarovanju) in odlok ministrstva za socialne zadeve in zdravje o merilih za kapitalske vrednosti rent iz nezgodnega zavarovanja in družinskih pokojnin v okviru zakonskega nezgodnega zavarovanja in merilih za izplačilo enkratne odškodnine namesto odškodnine v obliki rente z dne 30. decembra 1982. Merila za izračun odškodnine za poškodbe pri delu v obliki enkratnega plačila so od januarja 2010 urejena v členu 18e (1639/2009) zakona o nezgodnem zavarovanju. Kolikor je pomembno za obravnavano zadevo vsebuje ta določba enaka merila za izračun kot zgoraj navedeni odlok ministrstva za socialne zadeve in zdravje.

10 — Iz predloga za predhodno odločanje pa ne izhaja, ali se je pri izračunu te odškodnine uporabilo pravo, ki je veljalo leta 2005 ali leta 1991.

14. S tožbo, ki jo je vložil leta 2009, gospod X od finske države zahteva odškodnino v višini razlike, za katero je prikrajšan, skupaj z zamudnimi obrestmi.

15. Predložitveno sodišče je Sodišču v predhodno odločanje predložilo ti vprašanji:

1. Ali je treba člen 4(1) Direktive 79/7 razlagati tako, da nasprotuje nacionalnemu predpisu, v skladu s katerim se različna pričakovana življenjska doba moških in žensk kot aktuarski faktor uporabi za izračun dajatev socialne varnosti, katerih plačilo je zakonsko predpisano za primer poškodbe pri delu, če je pri uporabi tega faktorja enkratna dajatev odškodnine, ki jo je treba plačati moškemu, nižja od odškodnine, ki bi jo prejela enako stara ženska, ki bi sicer bila v primerljivem položaju?

2. Če je odgovor na prvo vprašanje pritrdilen: ali je v tej zadevi izpolnjen pogoj za odgovornost države članice, ki zadeva dovolj resno kršitev prava Unije, če se predvsem upošteva, da:

— Sodišče v sodni praksi ni izrecno zavzelo stališča glede vprašanja, ali se pri izračunu dajatev zakonskih sistemov socialne varnosti, ki spadajo na področje uporabe Direktive 79/7, lahko upoštevajo aktuarski faktorji, ki se nanašajo na spol;

— je Sodišče člen 5(2) Direktive 2004/113, ki upoštevanje takih faktorjev dopušča, v sodbi v zadevi Test-Achats, C-236/09 razglasilo za neveljaven, vendar do začetka neveljavnosti odredilo prehodno obdobje, in

— je zakonodajalec Unije v direktivah 2004/113 in 2006/54 (Direktiva o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu) pod določenimi pogoji dopustil upoštevanje takih faktorjev pri izračunu dajatev v smislu obeh direktiv in je nacionalni zakonodajalec na tej podlagi domneval, da je sporne faktorje mogoče upoštevati tudi glede zakonskih sistemov socialne varnosti v smislu obravnavane zadeve?

## IV – Presoja

### A – *Prvo vprašanje za predhodno odločanje*

16. S svojim prvim vprašanjem za predhodno odločanje želi predložitveno sodišče v bistvu vedeti, ali člen 4(1) Direktive 79/7 nasprotuje nacionalnim predpisom, na podlagi katerih so moški pri pavšalnih odškodninah za poškodbe pri delu v slabšem položaju od žensk zgolj zaradi tega, ker imajo moški statistično krajšo pričakovano življenjsko dobo.

17. Najprej je treba preizkusiti, ali je v obravnavanem primeru merodajna Direktiva 79/7, ki se v skladu z njenim členom 3(1)(a) uporablja za zakonske sisteme, ki zagotavljajo varstvo pred invalidnostjo, nesrečami pri delu in poklicnimi boleznimi. Samo v tem primeru je mogoče na prvo vprašanje za predhodno odločanje smiselno odgovoriti. V nasprotnem primeru ta direktiva ne bi imela nobene zveze z realnostjo obravnavanega spora o glavni stvari.

1. Stvarno in časovno področje uporabe Direktive 79/7

a) Časovno področje uporabe

18. Finska vlada navaja, da Direktive 79/7 *ratione temporis* ni mogoče uporabiti, ker se je sporna nesreča zgodila leta 1991, torej pred pristopom Republike Finske k Evropski uniji leta 1995. Za presojo postopka v glavni stvari je zato merodajna ureditev leta 1991. Te ni mogoče presojati na podlagi Direktive 79/7, ker se ta ne uporablja za položaje, ki so nastopili pred pristopom Republike Finske.

19. Odškodnina za poškodbe pri delu naj bi pokrivala posledice nesreče iz leta 1991, ki bodo nastopile v prihodnosti. Zato v obravnavnem primeru ne gre za presojo položaja, ki se je končal pred pristopom države članice. [11]

20. Na podlagi ustaljene sodne prakse se novejša ureditev uporabi za prihodnje učinke položaja, ki je nastal v obdobju veljavnosti starega pravila. [12] Enako mora veljati tudi za prihodnje učinke položaja, ki je nastal še pred pristopom države članice, ki pa učinkuje tudi po tem.

21. Ker se je s pristopom Republike Finske na njenem ozemlju začela uporabljati Direktiva 79/7, [13] je ta glede njenega časovnega področja uporabe merodajna za tukaj obravnavano odškodnino za poškodbo pri delu.

b) Stvarno področje uporabe

22. Dvomi glede stvarnega področja uporabe Direktive 79/7 bi lahko poleg tega izhajali iz tega, da se sporna direktiva uporablja samo za „zakonske sisteme“ s področja socialne varnosti, v obravnavanem primeru pa odškodnino v skladu z navedbami finske vlade izplačujejo določene zasebne zavarovalnice, ki opravljajo naloge zakonskega nezgodnega zavarovanja.

23. Na Finskem odškodnin za poškodbe pri delu sicer v skladu z navedenim ne izplačujejo neposredno za to pristojni državni organi, temveč zasebne zavarovalne družbe v okviru sistema obveznega zavarovanja. Vendar oblike določanja dajatev za njihovo uvrstitev k Direktivi 79/7 niso odločilne. Pomembneje je, da je z zakonom določena pravica neposredno in učinkovito povezana z varstvom pred tveganji iz člena 3(1) te direktive. [14] Glede finske odškodnine za poškodbe pri delu, ki se neposredno izplačuje oškodovancem in ki se določa na podlagi zakona o nezgodnem zavarovanju, je treba temu pritrditi.

24. Obravnavane finske predpise je zato treba šteti za zakonski sistem varstva pred invalidnostjo in nesrečami pri delu, zaradi česar se presojajo na podlagi Direktive 79/7. Nasprotno pa nista merodajni direktivi 2004/113 in 2006/54, ker se prva v skladu z njenim členom 3(4) „ne uporablja za področja zaposlovanja in poklica“, druga pa v skladu z njenim členom 2(1)(f) ureja specifične poklicne pokojninske načrte, vendar se ne uporablja za nacionalno ureditev nezgodnih zavarovanj.

11 — Drugače torej kot v sodbi Ynos (C-302/04, EU:C:2006:9, točke od 35 do 38).

12 — Glej med drugim sodbi Stadt Papenburg (C-226/08, EU:C:2010:10, točka 46) in Elektrownia Pątnów II (C-441/08, EU:C:2009:698, točki 32 in 34).

13 — Glej k temu člen 166 Listine o pogojih za pristop Republike Avstrije, Republike Finske in Kraljevine Švedske in prilagoditvah ustanovitvenih pogodb Evropske unije (UL 1994, C 241, str. 21 in UL 1995, L 1, str. 1) in sodbo Österreichischer Gewerkschaftsbund (C-195/98, EU:C:2000:655, točke od 52 do 55).

14 — Glej sodbo Atkins (C-228/94, EU:C:1996:288, točki 11 in 13).

25. Ker člen 4(1) Direktive 79/7 določa, da pri izračunu dajatev „ni nobene diskriminacije na podlagi spola, bodisi posredne ali neposredne“, je treba v nadaljevanju preizkusiti, ali je zaradi uporabe aktuarskih meril podano neenako obravnavanje na podlagi spola (naslov 2 spodaj) in ali so za to morda podani opravičilni razlogi (naslov 3 spodaj).

2. Neenako obravnavanje zaradi aktuarskih faktorjev, ki se navezujejo na različno statistično pričakovano življenjsko dobo spolov

26. Različen izračun višine pavšalne odškodnine za poškodbo pri delu temelji neposredno na spolu upravičenca do odškodnine in njegovi statistično pričakovani življenjski dobi.

27. Vendar po mnenju finske vlade moški upravičenci do dajatev na ta način niso postavljeni v slabši položaj. Razlikovanje glede na spol je potrebno, da ženske v primerjavi z moškimi ne bi bile v slabšem položaju. Statistično imajo ženske daljšo pričakovano življenjsko dobo, zaradi česar mora biti odškodnina, s katero se pavšalno nadomešča utrpela škoda za preostalo življenjsko dobo, za ženske višja kot za moške.

28. Neenako obravnavanje moških in žensk tako ni podano, temveč vsak prejme znesek, ki mu pripada na podlagi aktuarskih faktorjev.

29. S tem ugovorom pa se lahko kvečjemu *upravičí* neenako obravnavanje moških in žensk pri določanju pavšalnih dajatev, ne more pa se zanikati neenakega obravnavanja moških in žensk v okviru finske zakonodaje.

30. V nadaljevanju je treba preizkusiti morebitne opravičilne razloge.

3. Opravičilni razlogi za neenako obravnavanje

31. Pri presoji, katera merila pridejo v poštev kot opravičilni razlogi za neenako obravnavanje pri odškodnini za poškodbo pri delu, je treba najprej preučiti Direktivo 79/7.

a) Upoštevni opravičilni razlogi na podlagi člena 4 Direktive 79/7

32. Člen 4 Direktive vsebuje jasno in dokončno ureditev, ki razen v primeru materinstva v splošnem prepoveduje razlikovanje na podlagi spola pri določanju dajatev.

33. Finske ureditve glede na navedeno ni mogoče opravičiti že zaradi tega, ker – drugače kakor načelo enakega obravnavanja, ki izhaja iz Direktive – s pričakovano življenjsko dobo, ki se nanaša na spol, uvaja kriterij razlikovanja, ki naj v skladu z namenom zakonodajalca Unije ne bi veljal za Direktivo 79/7.

34. Tega, da Direktiva izrecno ne prepoveduje statističnega upoštevanja pričakovane življenjske dobe glede na spol, namreč ni mogoče razlagati tako, da lahko finski zakonodajalec zaradi tega to merilo uporabi pri določanju dajatev. Poleg besedila Direktive 79/7 temu nasprotuje tudi primerjava z direktivama 2004/113 in 2006/54. V zadnjenavedenih direktivah zakonodajalec Unije pod določenimi pogoji ni imel pomislekov glede dopustnosti „aktuarskih [podatkov]“ [15] oziroma „aktuarskih“ [16] faktorjev

15 — Tako je določal sedaj razveljavljen člen 5(2) Direktive 2004/113.

16 — Tako člen 9(1)(h) Direktive 2006/54.

za izračune, ki se nanašajo na spol, za kar pa je morala biti podana izrecna ugotovitev. Ker Direktiva 79/7 ne vsebuje takšne specifične klavzule o odstopanju, je mogoč nasprotni sklep, da naj aktuarska merila, ki se nanašajo na spol, že na podlagi volje zakonodajalca Unije v okviru Direktive 79/7 ne bi bila dopustna.

35. Po mnenju finske vlade pa je različna višina dajatev kljub temu utemeljena, ker v primeru pavšalnih odškodnin sistemsko izhaja iz različne pričakovane življenjske dobe glede na spol. Sicer bi bile ženske, ki statistično živijo dlje, v primerjavi z moškimi v slabšem položaju, ker se z enkratnim plačilom poravnajo posledice nesreče za preostanek življenja zavarovanca.

36. Tako finska vlada zavrača zoper njo vložene ugovore in zastopa stališče, da je pri določanju pavšalne odškodnine na podlagi primarnega prava moškim dolžna priznati nižji znesek kot ženskam.

37. Vendar takšna razlaga, kot bo predstavljeno v nadaljevanju, ni prepričljiva.

b) Upoštevni opravičilni razlogi iz primarnega prava?

38. Neposredno neenako obravnavanje na podlagi spola, razen posebnih spodbujevalnih ukrepov v korist pripadnikov zapostavljenih skupin, je v luči primarnega prava dopustno, samo če se lahko *z gotovostjo* ugotovi, da obstajajo *upoštevne razlike* med moškimi in ženskami, ki zahtevajo tako obravnavo. [17]

i) Pojem upoštevnih razlik

39. Upoštevnim razlikam med moškimi in ženskami, ki bi lahko vplivale na priznanje dajatev iz nezgodnega zavarovanja, bi se lahko pritrdilo, če bi se za posamezni primer zgolj na podlagi spola lahko neizpodbojno sklepalo, da so oz. niso podane določene okoliščine, ki so merodajne za določitev dajatev. [18] Takšno razlikovanje bi bilo *pravno* relevantno, samo če bi bilo v skladu s temeljnimi načeli prava Unije. [19]

40. Finska ureditev brez izjeme izhaja iz tega, da imajo ženske statistično daljšo pričakovano življenjsko dobo od moških, zaradi česar spol oškodovanca šteje kot merodajen faktor pri določanju pavšalnih dajatev, ki so odvisne od pričakovane življenjske dobe.

41. Vendar ta napoved, ki se nanaša na spol, ne zajema vseh vidikov pričakovane življenjske dobe. Tako je po eni strani že zgolj z dejanskega vidika presplošna in ne vodi do ustreznih rezultatov. Po drugi strani tudi pravni pomisleki primarnega prava govorijo proti spolu kot upoštevnemu merilu pri določanju dajatev.

42. V nadaljevanju je treba najprej predstaviti dejanske in nato pravne pomisleke, ki govorijo proti upoštevanju pričakovane življenjske dobe glede na spol kot merila pri določanju dajatev.

17 — Glej točko 59 in naslednje mojih sklepnih predlogov v zadevi Association belge des Consommateurs Test-Achats in drugi (C-236/09, EU:C:2010:564).

18 — Glej v zvezi s „s spolom povezanimi zavarovalnimi praksami, ki so mogoče“ Smernice Komisije (2012/C 11/01) za uporabo Direktive Sveta 2004/113/ES na področju zavarovanja v skladu s sodbo Sodišča Evropske unije v zadevi C-236/09 (Test-Achats), UL C 11, str. 1, 3 in 4.

19 — Glej točke od 42 do 67 mojih sklepnih predlogov v zadevi Association belge des Consommateurs Test-Achats in drugi (C-236/09, EU:C:2010:564).

ii) Dejanski ugovori proti upoštevanju pričakovane življenjske dobe glede na spol

43. V nasprotju s stališčem finske vlade ni mogoče z gotovostjo trditi, da ima, kar zadeva odškodnino za poškodbo pri delu, oškodovanka vselej daljšo pričakovano življenjsko dobo od enako starega oškodovanca.

44. Finska ureditev namreč v zadostni meri ne upošteva že tega, kako konkretne okoliščine, zaradi katerih je prišlo do škode, vplivajo na nadaljnjo pričakovano življenjsko dobo: pri določenih zdravstvenih težavah, ki so posledica poškodb, praviloma ni mogoče izhajati iz tega, da imajo ženske daljšo pričakovano življenjsko dobo kot moški v primerljivem položaju.

45. Zgolj s spolom povezano merilo za določanje pričakovane življenjske dobe poleg tega ni primerno tudi zaradi tega, ker ne upošteva pomembnih dejavnikov – poleg posledic nesreče na primer geografskega porekla in središča življenjskih interesov zadevne osebe,[20] njenih življenjskih navad in pomembnih gospodarskih in socialnih razmer – zaradi česar podaja popačeno dejansko stanje.

46. Posledično zgolj pripadnost spolu tudi pri abstraktnem opazovanju ne more utemeljiti upoštevne razlike pri določanju dajatev.

47. Da je različna pričakovana življenjska doba glede na spol napačno merilo za izračun pavšalne odškodnine, postane še bolj očitno, če se upoštevajo konkretni primeri zavarovancev in to, da bi na podlagi imanentne logike finske ureditve – kot je navedla finska vlada na ustni obravnavi – celo smrtno bolna ženska, ne glede na njeno konkretno kratko pričakovano življenjsko dobo, zgolj na podlagi njenega spola prejela višjo odškodnino od enako starega, veliko bolj zdravega moškega. Če finsko pravo za takšne primere ne določa ustrezne prilagoditve konkretnemu dejanskemu stanu, temveč ne glede na to upošteva zgolj spol, to ne more predstavljati upoštevnega merila za izračun pavšalne odškodnine za poškodbo pri delu.

48. Ne glede na navedene dejanske pomisleke pa zoper uporabo merila spola govorijo tudi pravni pomisleki zoper njegovo dopustnost, ki bodo predstavljeni v nadaljevanju.

iii) Pravni ugovori zoper upoštevnost različne pričakovane življenjske dobe glede na spol

49. Finsko merilo s spolom povezane različne pričakovane življenjske dobe mora biti merljivo s pravnimi merili, ki izhajajo iz primarnega prava Unije. Med temeljna načela na podlagi člena 2 PEU med drugim spada načelo enakosti žensk in moških, ki je poleg tega kot temeljna pravica določeno v členu 21 Listine.

50. Z načelom enakosti žensk in moških v skladu z velikim pomenom, ki ga ima, kot sem že predstavila v svojih sklepnih predlogih v zadevi Association belge des Consommateurs Test-Achats in drugi, in ob upoštevanju vrednostnega sistema prava Unije ni mogoče zastopati stališča, da se spol statistično pavšalno upošteva kot nadomestno merilo za druge, težje ugotovljive, vendar pri zavarovanju dejansko merodajne razlikovalne kriterije.

51. Če določene lastnosti dejansko vplivajo na pričakovano življenjsko dobo,[21] morajo biti ugotovljene, primerno ovrednotene in pripisane konkretnim skupinam oseb ne glede na spol. Zato jih ni mogoče shematsko pripisati določenemu spolu, razen če gre za nespremenljive biološke značilnosti. Sicer bi bile posamezne osebe, ki jim teh lastnosti ni mogoče pripisati, brez tehtnega razloga, zgolj na podlagi spola, postavljene v slabši ali boljši položaj.

20 — Poleg tega je treba upoštevati, da se pričakovana življenjska doba po svetu lahko statistično pomembno razlikuje, pa tudi med posameznimi geografskimi območji znotraj iste države.

21 — Glej točki 66 in 67 mojih sklepnih predlogov v zadevi Association belge des Consommateurs Test-Achats in drugi (EU:C:2010:564).

52. Poleg tega je treba v okviru pravne presoje s spolom povezanih aktuarskih faktorjev upoštevati, da člen 21 Listine prepoved diskriminacije na podlagi spola omenja skupaj s prepovedjo diskriminacije na podlagi rase, barve kože in etničnega porekla.

53. Ureditve, ki se neposredno navezujejo na pripadnost spolu, so zaradi tega – z izjemo nedvomnih bioloških posebnosti, kot je materinstvo – v skladu z vrednostnim sistemom zakonodajalca Unije prav tako nesprejemljive kot tiste, ki se navezujejo na raso in barvo kože ter zaradi tega na področju prava socialnega zavarovanja ne glede na morebitne statistične razmisleke niso dovoljene. [22]

54. V nasprotnem primeru bi po eni strani obstajala nevarnost na statistiki temelječega spodkopavanja prepovedi diskriminacije, ki izhaja iz Listine, in po drugi tveganje, da bi v posameznih primerih prišli do neprimernih rezultatov, če bi določanje pričakovane življenjske dobe pavšalno temeljilo na neustreznih statističnih podatkih namesto na dejansko upoštevnih materialnih merilih.

iv) Vmesni predlog glede prvega vprašanja za predhodno odločanje

55. Glede na navedeno niti iz Direktive 79/7 niti iz primarnega prava ne izhajajo utemeljeni razlogi za neenako obravnavanje na podlagi s spolom povezane statistike.

56. Člen 4(1) Direktive 79/7 je zato treba razlagati tako, da nasprotuje nacionalnim predpisom, na podlagi katerih različna pričakovana življenjska doba moških in žensk, ki se uporablja kot aktuarski faktor za izračun zakonsko predpisanih dajatev socialne varnosti kot posledica nesreče pri delu, če je enkratna odškodnina, ki se pri uporabi takšnega merila izplača moškemu, nižja od odškodnine, ki bi jo prejela enako stara ženska v primerljivem položaju.

57. Ob upoštevanju navedenega bi bila finska sodišča v postopkih v socialnih zadevah – če se takšen postopek vodi zoper državni organ ali podobno ustanovo – načeloma dolžna odpraviti diskriminatorno nacionalno določbo in gospodu X v primeru neobstoja nediskriminatorne nacionalne ureditve priznati višji znesek, ki je na podlagi finskega prava pridržan ženskam. [23]

58. Toda to se ni zgodilo.

59. Ker je postopek pred socialnim sodiščem že pravnomočno končan, se sedaj, če sodba Sodišča v obravnavni zadevi ne predstavlja razloga za obnovo postopka, [24] ki bi finskim sodiščem v skladu s pravom Unije omogočil izdajo odločbe za gospoda X, postavlja vprašanje, ali za znesek razlike poleg obresti, ki ga finsko pravo v nasprotju s pravom Unije ni priznalo gospodu X, odgovarja finska država.

B – *Drugo vprašanje za predhodno odločanje*

60. S svojim drugim vprašanjem za predhodno odločanje želi predložitveno sodišče v bistvu vedeti, ali je Republiki Finski zaradi ureditve pavšalne odškodnine za poškodbe pri delu v nasprotju s pravom Unije mogoče očitati, da je podana dovolj resna kršitev prava Unije, ki utemeljuje njeno odgovornost.

61. Takšni kršitvi po mnenju predložitvenega sodišča očitno nasprotujejo neobstoj merodajne sodne prakse glede Direktive 79/7, v sodbi „Test-Achats“ določeno prehodno obdobje in okoliščina, da je nacionalni zakonodajalec v luči direktiv 2004/113 in 2006/54 domneval, da aktuarskih faktorjev, ki se nanašajo na spol, s pravnega vidika ni mogoče izpodbijati (naslov 2 spodaj).

22 — Glej točke od 49 do 51 in točke od 62 do 67 mojih sklepnih predlogov v zadevi Association belge des Consommateurs Test-Achats in drugi (EU:C:2010:564).

23 — Glej sodbo Jonkman in drugi (od C-231/06 do C-233/06, EU:C:2007:373, točka 39).

24 — Glej sodbo Kühne & Heitz (C-453/00, EU:C:2004:17, točke od 26 do 28).

62. Pred podrobno preučitvijo teh vidikov je treba pojasniti (naslov 1 spodaj), kateri je merodajni trenutek glede morebitne kršitve prava Unije Republike Finske. To vprašanje je pomembno za ugotovitev pravnega okvira prava Unije, po katerem se presoja obstoj resne kršitve.

1. Merodajni trenutek in pravni okvir za presojo obstoja kršitve prava Unije

63. V poštev pridejo datum nesreče pri delu (1991), datum izplačila dajatve nosilca zavarovanja (2005) in pravnomočne zavrnitve tožbe socialnega sodišča (2008).

64. Pri tem je treba upoštevati, prvič, da se je kršitev prava Unije, ki zadeva gospoda X, s pravnomočno odločbo finskega sodišča konkretizirala šele leta 2008.

65. Drugič, ugotoviti je treba, da v tistem trenutku ni obstajala sodna praksa glede vprašanja, ali Direktiva 79/7 dopušča s spolom povezane aktuarske faktorje, in da Komisija ni sprožila postopka zaradi kršitve Pogodbe zoper Republiko Finsko.

66. Poleg tega je treba poudariti, da je zakonodajalec Unije na področju zavarovalnega prava, ki je povezano z Direktivo 79/7 – in sicer v direktivah 2004/113 in 2006/54 – v letih 2004 in 2006 pod določenimi pogoji odobril s spolom povezane aktuarske faktorje in da je Komisija leta 2010 to stališče vehementno zastopala v zadevi Association belge des Consommateurs Test-Achats in drugi. Trajna sprememba je nastopila šele v kontekstu te zadeve, v kateri je bila sodba sicer izdana leta 2011 – torej okoli tri leta po pravnomočni sodbi finskega socialnega sodišča.

67. Pod temi pogoji je sedaj treba preizkusiti, ali je treba izhajati iz tega, da je bila leta 2008 podana resna kršitev prava Unije, ki utemeljuje odgovornost države.

2. Obstoj dovolj resne kršitve?

68. Posameznik ima pravico do odškodnine zaradi kršitve prava Unije, če, prvič, kršeno pravno pravilo posameznikom podeljuje pravice, če je, drugič, kršitev dovolj resna, in tretjič, če obstaja neposredna vzročna zveza med kršitvijo obveznosti, ki velja za državo, in škodo, nastalo prizadetim osebam.[25]

69. Predložitveno sodišče sprašuje zgolj glede druge predpostavke za obstoj odgovornosti države. Zato je treba zgolj pojasniti, kaj se razume s pojmom „dovolj resna“ kršitev in ali je podana v obravnavanem primeru.

a) Pojem dovolj resne kršitve

70. Pri vprašanju, ki se rešuje pred nacionalnim sodiščem, ali je podana dovolj resna kršitev prava Unije, ki utemeljuje odgovornost države, mora nacionalno sodišče, prvič, ob upoštevanju vseh okoliščin primera upoštevati jasnost in natančnost kršenega pravila, drugič, obseg diskrecijske pravice, ki jo to pravilo pušča nacionalnim organom ali organom Unije, tretjič, vprašanje, ali je bila kršitev ali škoda povzročena namenoma ali nenamerno, četrtič, ali je bila morebitna napačna uporaba prava upravičena ali neupravičena, in petič, dejstvo, da je ravnanje institucije Unije lahko pripomoglo k opustitvi, sprejetju ali nadaljnji uporabi nacionalnih ukrepov ali praks, ki so v nasprotju s pravom Unije.[26]

25 — Glej med drugim sodbe Francovich in drugi (C-6/90 in C-9/90, EU:C:1991:428) in Brasserie du pêcheur in Factortame (C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79, točka 51).

26 — Sodbi Brasserie du pêcheur in Factortame (C-46/93 in C-48/93, EU:C:1996:79, točka 57).

71. V nadaljevanju je treba te vidike preizkusiti in jih ob upoštevanju vidikov, ki izhajajo iz drugega vprašanja za predhodno odločanje, ustrezno povezati v celoto.

b) Dovolj resna kršitev Republike Finske zoper člen 4 Direktive 79/7?

72. Medtem ko prva dva vidika iz točke 70 v obravnavanem primeru kažeta na dovolj resno kršitev, naslednji trije govorijo proti temu.

73. Čeprav besedilo in kontekst Direktive 79/7 z zadostno jasnostjo in natančnostjo – in ne da bi puščala nacionalnemu zakonodajalcu diskrecijsko pravico – izključujeta aktuarske faktorje, ki se nanašajo na spol prizadetega, finskemu zakonodajalcu in finskemu sodstvu leta 2008 ni mogoče očitati namerne in v celoti neupravičene kršitve prava.

74. Neobstoj vsakršne merodajne sodne prakse ali postopkov zaradi kršitve Pogodb v zvezi s kršitvijo prepovedi diskriminacije po eni strani veliko bolj govorijo v prid usmeritvi zakonodajalca Unije, ki je opazna od leta 2004, da široko dopušča aktuarske faktorje, po drugi pa, da leta 2008 – torej pred sodbo „Test-Achats“ – finski ureditvi kljub jasnemu besedilu Direktive 79/7 ni mogoče očitati nedvomne kršitve prava Unije, zaradi česar bi bilo mogoče finskim organom očitati naklep in v celoti neupravičeno in napačno uporabo prava.

75. Uvedba postopkov zaradi kršitve Pogodb sicer spada v pristojnost Komisije. Če je uveden merodajni postopek zaradi kršitve Pogodbe, se lahko že na podlagi tega domneva, da država članica odobrava trajajoče kršitve prava Unije. Če postopek zaradi kršitve Pogodbe še ni uveden, se država članica zgolj zaradi tega ne more ekskulpirati, vendar ji tudi ni mogoče očitati, da je dopuščala morebitne kršitve prava Unije.

76. V obravnavanem primeru državi članici poleg tega ni mogoče očitati neupravičene pravne kršitve, ki bi utemeljevala njeno odgovornost, ki jo je zakonodajalec Unije zagrešil v drugih podobnih primerih, in sicer v primeru Direktive 2004/113. Od držav članic se ne sme zahtevati, da morajo biti pri sprejemanju nacionalne zakonodaje skrbnejše in vestnejše od zakonodajalca Unije. Zlasti zakonodajna aktivnost zakonodajalca Unije v letih od 2004 do 2008 je finskega zakonodajalca zavedla v zmoto, da so bila od njega izbrana merila tudi na področju prava socialnega zavarovanja v skladu s pravom Unije.

77. Ob upoštevanju navedenega je treba na drugo vprašanje za predhodno odločanje odgovoriti, da je presoja pogoja za odgovornost države članice stvar nacionalnih sodišč, v korist zadevne države članice pa je treba pri vprašanju, ali je podana dovolj resna kršitev prava Unije, predvsem upoštevati, da

— Sodišče v sodni praksi ni izrecno zavzelo stališča glede vprašanja, ali se pri izračunu dajatev zakonskih sistemov socialne varnosti, ki spadajo na področje uporabe Direktive 79/7, lahko upoštevajo aktuarski faktorji, ki se nanašajo na spol,

— je Sodišče člen 5(2) Direktive 2004/113, ki upoštevanje takih faktorjev dopušča, šele v sodbi v zadevi Test-Achats, C-236/09, razglasilo za neveljaven in poleg tega do začetka neveljavnosti odredilo prehodno obdobje, in da

— je zakonodajalec Unije v direktivah 2004/113 in 2006/54 pod določenimi pogoji dopustil upoštevanje takih faktorjev pri izračunu dajatev v smislu obeh direktiv, zaradi česar je nacionalni zakonodajalec na tej podlagi domneval, da je sporne faktorje mogoče upoštevati tudi glede zakonskih sistemov socialne varnosti v smislu obravnavane zadeve.

78. Ob upoštevanju navedenega je treba preučiti še vprašanje, ali je treba v obravnavanem primeru upoštevati časovno omejitev učinkov sodbe.

*C – Časovne omejitve učinkov sodbe?*

79. Glede tega je treba najprej opozoriti, da se razlaga, ki jo Sodišče poda o določbi prava Unije, omejuje na razjasnitev ter določitev njenega pomena in obsega, kot bi jo bilo treba razumeti in uporabljati od začetka njene veljavnosti. Ob upoštevanju navedenega predstavlja časovna omejitev učinkov sodbe izjemen ukrep, ki zahteva, da obstaja nevarnost resnih ekonomskih posledic. [27]

80. Udeleženci postopka v prid navedenemu niso podali ničesar oprijemljivega.

81. To, da se finski zakon o nezgodnem zavarovanju, ki je v nasprotju s pravom Unije, v obravnavanem primeru v prvi vrsti uporablja za bagatelne primere, ne povzroča večjih gospodarskih posledic. Za takšne primere ni verjetno, da bi za sistem socialnega zavarovanja pomenili znatne dodatne stroške, če se tudi za moške uporablja ugodnejši pavšalni znesek, ki je bil doslej pridržan samo za ženske.

82. Iz teh ugotovitev izhaja, da časovnih učinkov te sodbe ni treba omejiti.

## V – Predlog

83. Po tem preudarku Sodišču predlagam, naj na obe vprašanji za predhodno odločanje odgovori:

1. Člen 4(1) Direktive 79/7 je treba razlagati tako, da nasprotuje nacionalnim predpisom, v skladu s katerimi se različna pričakovana življenjska doba moških in žensk kot aktuarski faktor uporabi za izračun dajatev socialne varnosti, katerih plačilo je zakonsko predpisano za primer poškodbe pri delu, če je pri uporabi tega faktorja enkratna dajatev odškodnine, ki jo je treba plačati moškemu, nižja od odškodnine, ki bi jo prejela enako stara ženska, ki bi sicer bila v primerljivem položaju.

2. Presoja pogoja za odgovornost države članice je stvar nacionalnih sodišč. V korist zadevne države članice je pri vprašanju, ali je podana dovolj resna kršitev prava Unije, treba predvsem upoštevati, da

   — Sodišče v sodni praksi ni izrecno zavzelo stališča glede vprašanja, ali se pri izračunu dajatev zakonskih sistemov socialne varnosti, ki spadajo na področje uporabe Direktive 79/7, lahko upoštevajo aktuarski faktorji, ki se nanašajo na spol,

   — je Sodišče člen 5(2) Direktive 2004/113, ki upoštevanje takih faktorjev dopušča, šele v sodbi v zadevi Test-Achats, C-236/09, razglasilo za neveljaven in poleg tega do začetka neveljavnosti odredilo prehodno obdobje, in da

   — je zakonodajalec Unije v direktivah 2004/113 in 2006/54 pod določenimi pogoji dopustil upoštevanje takih faktorjev pri izračunu dajatev v smislu obeh direktiv, zaradi česar je nacionalni zakonodajalec na tej podlagi domneval, da je sporne faktorje mogoče upoštevati tudi glede zakonskih sistemov socialne varnosti v smislu obravnavane zadeve.

27 — Glej sodbo Endress (C-209/12, EU:C:2013:864, točke od 33 do 40).